

Sylwia Oparka

WPLYW RUCHU PRZYGRANICZNEGO NA AKTYWIZACJĘ POLSKIEJ CZĘŚCI EUROREGIONU GLACENSIS

Od roku 1990 obserwuje się coraz większą aktywność handlową w pasie przygranicznym. Wzrost ruchu granicznego na wszystkich granicach dotyczy zarówno cudzoziemców odwiedzających nasz kraj, jak i obywateli polskich wyjeżdżających za granicę. Największy wzrost aktywności handlowej miał miejsce na zachodniej granicy Polski, ale także nasi południowi sąsiedzi zaczęli coraz więcej i częściej kupować w naszym kraju. Największy ruch na południowej granicy z Czechami odnotowano w latach 1994-1999. Kolejne lata przyniosły spadek liczby przyjazdów obywateli czeskich do Polski, ale już w roku 2003 odnotowano ponownie wzrost. W tym kontekście celem artykułu jest określenie korzyści, jakie mogą płynąć i płyną ze współpracy transgranicznej na obszarze euroregionu Glacensis oraz ruchu przygranicznego w polskiej części tego euroregionu.

1. Wstęp

Lata dziewięćdziesiąte na południowej granicy Polski charakteryzowały się wzrostem zainteresowania różnymi formami współpracy ponadgranicznej lokalnych społeczności. Istotne znaczenie dla dynamizacji procesów tej współpracy miało, podobnie jak na pograniczu zachodnim, nadanie granicy południowej nowego kształtu politycznego. Granica z Republiką Czeską i Republiką Słowacką stała się równocześnie granicą między państwami stowarzyszonymi z Unią Europejską. Jest to także granica wewnętrzna państw Grupy Wyszehradzkiej i granica wewnętrzna utworzonej przez to ugrupowanie Strefy Wolnego Handlu (CEFTA). Korzystne zmiany polityczne,

jakie zaszły w ostatnich latach, stworzyły nowe możliwości do zbliżenia i wzajemnej koordynacji rozwoju oraz odnowy powiązań międzyregionalnych i lokalnych wzdłuż południowej granicy. Sprzyjały temu podobieństwo historii, wielowiekowe tradycje współpracy, podobieństwo aktualnych przeobrażeń systemowych oraz pokrewieństwo językowe. Z drugiej strony problemy lokalne związane z rozwojem przemysłu, degradacją środowiska nabrały w szybkim tempie transgranicznego wymiaru. Konieczna okazała się szersza współpraca Polski z państwami sąsiadującymi.

Euroregion pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – euroregion Glacensis – jest jednym z pięciu euroregionów funkcjonujących na pograniczu polsko-czeskim.

Wybór subregionu Ziemi Kłodzkiej na stały obszar współpracy polsko-czeskiej nie był przypadkowy. Położenie geograficzne euroregionu Glacensis oraz ukształtowanie terenu tworzą naturalnie wyodrębnioną jednostkę gospodarczą o dużych możliwościach różnorodnej działalności, która stwarza wyjątkowe i niepowtarzalne warunki do rozwoju wspólnych przedsięwzięć dotyczących turystyki, rekreacji oraz lecznictwa uzdrowiskowego [3, s. 185].

W opracowaniu skoncentrowano się na analizie natężenia ruchu granicznego na terenie euroregionu Glacensis w okresie 1999-2002. Ważnym źródłem informacji były badania ankietowe przeprowadzone na przełomie września i października 2003 r. w miejscowościach przygranicznych. Do badań wykorzystano kwestionariusz ankiety. Główną grupę respondentów stanowili Czesi powracający z Polski do Czech. Badaniem objęto 250 podróżnych, z czego 215 wypełniło ankiety.

2. Charakterystyka euroregionu Glacensis

Euroregion to określony geograficznie obszar obejmujący przygraniczne części dwu lub więcej państw, które chcą ze sobą współpracować i koordynować działania społeczności lokalnych w różnych dziedzinach [5, s. 37]. Pojęcie „euroregion” nie jest tożsame z współpracą transgraniczną. Za współpracę transgraniczną, według konwencji madryckiej, uważa się każde wspólnie podjęte działanie mające na celu umocnienie i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby umawiających się stron, jak również zawarcie porozumień i przyjęcie uzgodnień koniecznych do realizacji takich zamierzeń [4, s. 12]. Celem tworzenia euroregionów jest szeroko pojęty rozwój obszarów przygranicznych. Chodzi szczególnie o planowanie przestrzenne, ochronę i

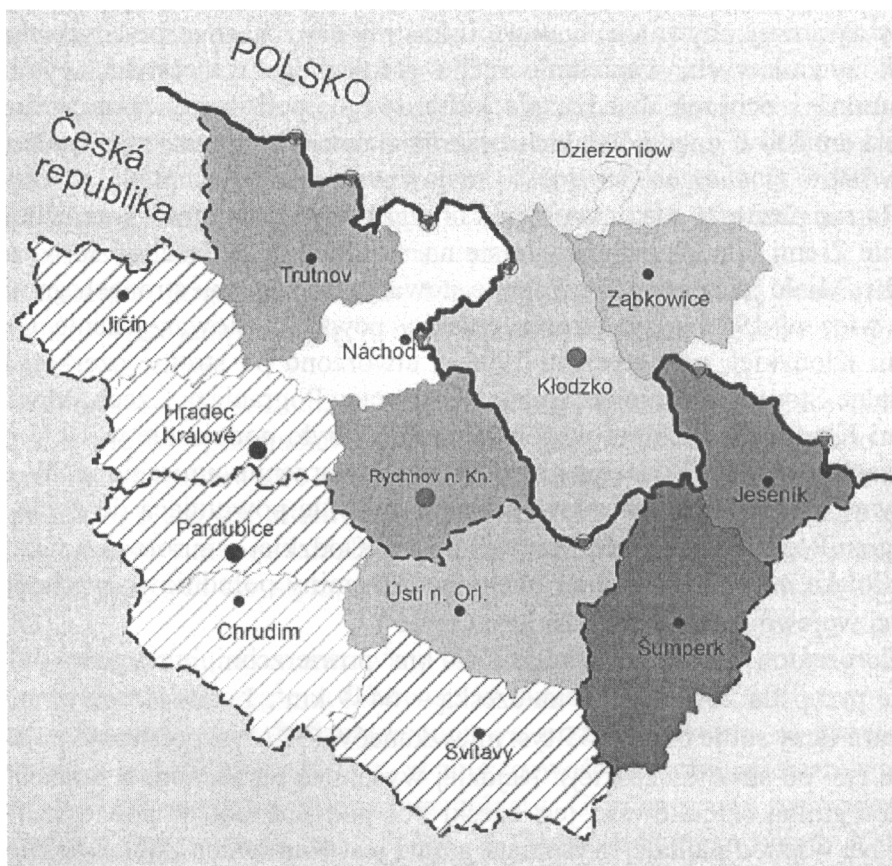
poprawę stanu środowiska naturalnego, wspieranie wzrostu gospodarczego i stopy życiowej obywateli, budowę infrastruktury, ochronę przed skutkami klęsk żywiołowych, wspieranie ruchu granicznego i turystyki, wymianę kulturalną i ochronę dziedzictwa kulturowego, podtrzymywanie wzajemnych kontaktów międzyludzkich oraz działalność humanitarną i społeczną [6, s. 79].

Po raz pierwszy idea utworzenia obszaru współpracy transgranicznej na terenie Ziemi Kłodzkiej pojawiła się na konferencji w Nachodzie w maju 1991 r. Miało jej sprzyjać powołanie stowarzyszeń po obu stronach granicy. Tak więc w 1994 r. po stronie polskiej powstało Stowarzyszenie Gmin Ziemi Kłodzkiej, a w styczniu 1996 r. utworzono po stronie czeskiej Regionalne Stowarzyszenie do Spraw Współpracy Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej. Efektem wspólnych działań było podpisanie w 1996 r. w Policach nad Metuji wstępnej deklaracji o utworzeniu euroregionu. W tym samym roku w Hradec Králove przyjęto uchwałę powołującą do życia euroregion Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – euroregion Glacensis. Polska część euroregionu obejmuje 23 gminy południowo-wschodniej części województwa dolnośląskiego (rys.1).

Euroregion Glacensis zajmuje 8950 km² powierzchni, z czego na polską część przypada 2501 km², a na czeską – 6449 km². Ludność opisywanego obszaru liczy sobie około 855 tys. mieszkańców (327 tys. po stronie polskiej i 528 tys. po stronie czeskiej). Najdalej wysuniętą na zachód, a zarazem na północ gminą członkowską jest czeski Pec pod Sněžkou w powiecie Trutnov. Na wschód najdalej wysuniętą gminą jest Kamieniec Ząbkowicki oraz po czeskiej stronie Bilá Voda u Javorníka w powiecie Jeseník.

Atrakcyjne przyrodniczo i krajobrazowo obszary Sudetów Środkowych i Wschodnich przyczyniły się do rozwoju funkcji turystycznej tego regionu. Poszczególne pasma górskie (Góry Sowie, Stołowe, Orlickie i Bystrzyckie, Bardzkie, Złote, Bialskie, a także Masyw Śnieżnika) wraz ze swoim zagospodarowaniem tworzą warunki do rozwoju rozmaitych form wypoczynku i turystyki. Wśród walorów turystycznych i elementów zagospodarowania turystycznego polskiej części euroregionu Glacensis należy wymienić przede wszystkim:

- 1) walory przyrodnicze:
 - Park Narodowy Gór Stołowych z najatrakcyjniejszymi formami skalnymi w kraju zgrupowanymi w rezerwach Szczeliniec Wielki i Błędne Skały,

- sídlo, sídliště euroregionu Glacensis
- ▨ členové euroregionu Glacensis – pohraniční okresy, powiaty
- ▨ členové euroregionu Glacensis – okresy na státní hranici
- hranice státu, granica państwowa
- - hranice kraje, granice kraju
- hranice okresu, granice powiatów

Rys. 1. Mapa euroregionu Glacensis

Žródlo: www.euroglacensis.cz.

- Śnieżnicki Park Krajobrazowy z najpiękniejszą w Polsce Jaskinią Niedźwiedzią oraz najbardziej urokliwym z sudeckich wodospadów – Wodospadem Wilczki,
- Park Krajobrazowy Gór Sowich,
- Góry Bialskie;
- 2) walory kulturowe, a wśród nich m.in.:
 - Muzeum Filumenistyczne w Bystrzycy Kłodzkiej,
 - Skansen Kultury Ludowej Pogórza Sudeckiego w Pstrążnej,
 - Ruchome Szopki Ludowe w Wambierzycach i Kudowie-Czermnej,
 - Twierdza Kłodzka oraz Podziemna Trasa Turystyczna 1000-lecia Państwa Polskiego,
 - Kaplica Czaszek w Kudowie Czermnej,
 - Muzeum Górnictwa i Hutnictwa Złota w Złotym Stoku,
 - Krzywa Wieża oraz ruiny zamku piastowskiego w Ząbkowicach Śląskich;
- 3) zagospodarowane turystycznie tereny:
 - 2 duże ośrodki narciarskie Zieleniec i Czarna Góra,
 - około 80 gospodarstw agroturystycznych,
 - międzynarodowe trasy rowerowe na obszarze Gór Stołowych,
 - gęsta sieć szlaków turystycznych,
 - zróżnicowana baza noclegowa i gastronomiczna.

Z kolei po stronie czeskiej o atrakcyjności tej części euroregionu decydują obszary górskie i podgórskie z dominującymi pod względem walorów narodowymi rezerwatami przyrody: Adršpašsko-Teplické Skály oraz Králický Sněžník, a także parkami krajobrazowymi Broumovsko oraz Orlické Hory. Istotnym elementem krajobrazu stanowiącym uzupełnienie ofert turystycznej są zachowane zamki w miejscowościach: Náchod, Nové Město n. Met. i Rychnov nad Kněžnou. Niewątpliwą atrakcją stanowi kompleks umocnień wojskowych nazywanych czasem „czeskim Maginotem” zlokalizowany na obszarze Gór Orlickich. Uzupełnieniem tych atrakcji jest zachowana twierdza Josefov w miejscowości Jaroměř. Czeska część euroregionu ma bogatą ofertę oznakowanych ścieżek rowerowych. Wśród nich można wymienić dwie wspólne międzynarodowe trasy rowerowe na obszarze Gór Stołowych: Ściany i Góry Stołowe. Do ważnych ośrodków turystycznych tego obszaru należą: Pec pod Sněžkou, Dešné v Orlických horách, Řičky i Rokytnice v Orlických horách. Niewątpliwą atrakcją jest także ZOO oraz safari w Dvůr Králové nad Labem.

Duże znaczenie dla rozwoju współpracy euroregionu Glacensis ma stan zagospodarowania wspólnej granicy. Liczba przejść granicznych oraz zakres ich funkcji wyraźnie zwiększyły się od momentu rozpoczęcia współpracy Polski z Republiką Czeską. Na obszarze euroregionu Glacensis powstał system 33 przejść granicznych, w tym: 7 przejść drogowych, 3 przejścia kolejowe, 7 przejść małego ruchu granicznego i 16 przejść turystycznych.

Dla ożywienia rozwoju współpracy na pograniczu polsko-czeskim i powstaniu euroregionu Glacensis istotne znaczenie miała Umowa o małym ruchu granicznym z 17 stycznia 1995 r. Umożliwiła ona osobom zamieszkującym w odległości do 15 km od granicy państwowej jej przekraczanie na podstawie dowodu osobistego. Nie bez znaczenia było również podpisanie umowy o przejściach granicznych, przejściach granicznych na szlakach turystycznych przecinających granicę państwową oraz zasadach przekraczania granicy poza czynnymi przejściami granicznymi. Zasadniczym celem wspomnianej umowy była eliminacja trudności formalnoprawnych przy zmianie kategorii lub zamykaniu przejść granicznych.

Pozytywne znaczenie dla rozwoju kontaktów ma możliwość przekraczania granicy państwowej poza przejściami granicznymi. W tym celu, w określonych miejscach, można uruchomić czasowe przejścia. W tym zakresie poczyniono odpowiednie działania i już w roku 2003 uruchomiono przejście drogowe Mostowice-Orlicke Zahorzi i turystyczne Kocioł-Oleśnice. Otwieranie kolejnych przejść granicznych oraz zdecydowane uproszczenie odpraw granicznych jest najważniejszym działaniem na rzecz integracji regionów przygranicznych należących do euroregionu Glacensis.

3. Analiza SWOT euroregionu Glacensis

Analiza SWOT obszaru (np. regionu) pozwala z jednej strony określić jego mocne i słabe strony, pozycję na tle obszarów konkurencyjnych, z drugiej strony zaś zidentyfikować czynniki zewnętrzne wpływające na jego rozwój. Mocne strony regionu turystycznego mogą tkwić m.in. w jego wielkości, istniejącej bazie turystycznej, bogactwie wód mineralnych i leczniczych, atrakcyjnych walorach naturalnych i antropogenicznych. Z kolei do słabych stron mogą należeć np.: niski poziom rozwoju infrastruktury technicznej, słaba promocja regionu, niski standard bazy turystycznej itp. Szanse dla rozwoju tego regionu tkwią natomiast w jego otoczeniu i mogą wyrażać się we wzroście zainteresowania tym obszarem ze strony turystów czy też potencjalnych inwestorów. Zagrożenia postrzegane są jako bariery

czy przeszkody uniemożliwiające pełne wykorzystanie mocnych stron i szans oraz realizację przyjętych celów. Zagroženiem dla rozwoju regionu mogą być np. niekorzystna koniunktura gospodarcza w danym kraju, Europie, spadek zainteresowania turystów walorami danego obszaru itp. [1, s. 211-215].

Tabela 1. Mocne i słabe strony obszaru euroregionu Glacensis i jego oferty

Mocne strony	Słabe strony
1) atrakcyjne krajobrazowo obrazy górskie i podgórskie, parki narodowe, krajobrazowe rezerwy przyrody	1) niska przepustowość istniejących przejść granicznych
2) czyste ekologiczne środowisko	2) niski poziom infrastruktury komunikacyjnej (parkingi, zajazdy), mała przepustowość dróg ogranicza możliwość organizacji wycieczek lokalnych dla niektórych grup turystów
3) przydatność terenów do uprawiania turystyki pieszej, rowerowej, narciarskiej	3) niedostateczne oznakowanie tras turystycznych
4) występujące na terenie euroregionu walory uzdrowiskowe i miejscowości uzdrowiskowe	4) spadek atrakcyjności tras turystycznych w efekcie likwidacji schronisk, zanikanie punktów widokowych itp.
5) znaczna liczba szlaków turystycznych	5) niewystarczająca informacja o euroregionie
6) Sudecka Trasa Rowerowa oraz wspólne trasy międzynarodowe na obszarze Gór Stołowych: Ściany i Góry Stołowe	6) słaba oferta programowa dla turystów zainteresowanych szlakiem polsko-czeskim
7) dobre oznakowanie walorów turystycznych polskiej części euroregionu tablicami przy szlakach komunikacyjnych	7) znikoma promocja w mediach
8) korzystny układ komunikacyjny; atrakcyjne położenie przy trasach Wrocław–Brno, Wrocław–Praga	8) zły stan infrastruktury komunalnej i przemysłowej
9) położenie nadgraniczne i duża liczba przejść granicznych	9) zły stan wielu zabytków występujących na tym obszarze
10) zróżnicowana, ogólnodostępna baza noclegowa i gastronomiczna, w tym w gospodarstwach agroturystycznych	10) brak zachęt ekonomicznych i rozwiązań prawnych zachęcających do wzajemnego inwestowania
11) powołanie specjalnych stref ekonomicznych obszarów wolnego handlu, które stwarzają szanse rozwoju działalności gospodarczej	11) skromne budżety miast i gmin przygranicznych w stosunku do potrzeb inwestycyjnych
12) rozwijająca się współpraca miast partnerskich należących do euroregionu Glacensis	12) mała liczba polsko-czeskich firm mieszanych działających obecnie w euroregionie
13) powołanie Polsko-Czeskiego Towarzystwa Wspierania Gospodarki	13) słaba znajomość języków obcych wśród pracowników branży turystycznej
14) stworzenie wspólnej szkoły wyższej „Collegium Glacensis”	14) brak miejscowego folkloru, tradycji, rzemiosła, co wpływa na małą atrakcyjność oferty kulturalnej
15) organizowanie wspólnych obozów wakacyjnych dla młodzieży polskiej i czeskiej	
16) uruchomienie komputerowego systemu informacji turystycznej i rezerwacji miejsc noclegowych	
17) umiejętność wykorzystywania środków finansowych z funduszy pomocowych	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [7, s. 19-20; s. 1-10; 12, s. 3].

Tabela 2. Szanse i zagrożenia dla rozwoju ruchu przygranicznego i turystyki w euroregionie Glacensis

Zagrozenia	Szanse
<ol style="list-style-type: none"> 1) utrzymujące się duże bezrobocie w Polsce (ograniczające aktywność turystyczną Polaków i powodujące spadek siły nabywczej społeczeństwa) 2) małe zainteresowanie obszarem euroregionu ze strony zewnętrznych inwestorów 3) niestabilna polityka podatkowa państwa 4) pogarszająca się dostępność komunikacyjna tego regionu (PKP) 	<ol style="list-style-type: none"> 1) wzrost zainteresowania obywateli czeskich przyjazdami do polskiej części euroregionu 2) korzystny kurs korony czeskiej w stosunku do złotówki 3) korzystne położenie geograficzne euroregionu w relacji do dużych aglomeracji, takich jak Wrocław, Praga 4) sąsiedztwo dużych ośrodków miejskich z międzynarodowymi lotniskami (Wrocław i Praga) 5) możliwość korzystania ze środków pomocowych i strukturalnych 6) zainteresowanie organizacji międzynarodowych rozwojem euroregionu 7) włączenie do współpracy organizacji pozarządowych w obu państwach 8) intensyfikacja wspierania małej i średniej przedsiębiorczości po przystąpieniu polski do Unii 9) możliwość podjęcia pracy w euroregionie przez obywateli obu państw 10) stale polepszanie stanu środowiska naturalnego 11) możliwość rozwoju turystyki (pola golfowe, stawy rekreacyjno-hodowlane itp.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [7, s. 19-20; 8, s. 1-10; 12, s. 3].

Z przeprowadzonej analizy SWOT wynika, iż polska część euroregionu Glacensis jest interesującym obszarem turystycznym, z licznymi atrakcjami turystycznymi. Istnieje tutaj duży potencjał rozwoju funkcji turystycznych, jednakże jego aktywizacja uzależniona jest m.in. od rozwoju infrastruktury technicznej, poprawy dostępności komunikacyjnej, a także od liczby przejść granicznych i ich przepustowości. Na terenie euroregionu nie ma jednej dominującej atrakcji turystycznej, jest natomiast oferta pozwalająca na wybór. Ta złożoność lokalnego produktu turystycznego, w powiązaniu z atrakcjami znajdującymi się na terenie euroregionu i za granicą (otwartość granic, bliskość Pragi, Wiednia), stwarza możliwość kształtowania oferty, która zaspokoi potrzeby różnych segmentów rynku turystycznego.

4. Ruch przygraniczny w euroregionie Glacensis

Ruch przygraniczny oznacza przemieszczanie się osób spoza granic własnego państwa do kraju sąsiedniego. W ramach tego ruchu można wyodrębnić odwiedzających, czyli osoby podróżujące do miejsca znajdującego się poza ich zwykłym otoczeniem na czas nie dłuższy niż 12 miesięcy, a podstawowym celem ich podróży nie jest podjęcie działalności zarobkowej, wynagradzanej w odwiedzanej miejscowości. Pozwala to wyłączyć mniej lub bardziej regularne podróże między miejscem nauki lub pracy a domem rodzinnym. Ponieważ głównym celem wizyty nie może również być działalność zarobkowa w odwiedzanym miejscu, w ten sposób wyklucza się migracje ludności związane z pracą. Odwiedzających, którzy przynajmniej przez jedną noc korzystają z obiektów zakwaterowania zbiorowego lub kwater prywatnych w odwiedzanym kraju, nazywamy turystami. Z kolei ci, którzy nie nocują w obiektach zakwaterowania zbiorowego ani w kwaterach prywatnych w odwiedzanym kraju, są określanii mianem odwiedzających jednodniowych [11].

W opracowaniu przedmiotem zainteresowania są zarówno odwiedzający jednodniowi, przekraczający granicę przede wszystkim w celach dokonania transakcji handlowych, jak i turyści, których motywem przyjazdu jest:

- wypoczynek,
- sprawy zawodowe (turystyka biznesowa),
- odwiedziny u krewnych i znajomych.

Odwiedzający jednodniowi zamieszkali na terenach przygranicznych mogą udać się do innego państwa w celach handlowych. Może nimi powodować chęć sprzedaży towarów wywiezionych z własnego kraju albo chęć podjęcia pracy w innym państwie. Przyjmujemy jednak, że ruch przygraniczny odbywa się przede wszystkim w celu dokonania zakupów w państwie sąsiednim [10, s. 1-2].

Zjawisko handlu przygranicznego nasiliło się w Polsce wraz z przemianami politycznymi, które nastąpiły po 1989 r. Dynamiczny rozwój ruchu przygranicznego miał miejsce w latach 1990-1994 i jego intensywność rosła do roku 1997 (tab. 3). Do głównych przyczyn wzrostu natężenia ruchu zaliczyć należy:

- zmiany ustrojowe w kraju,
- ponowne ożywienie turystyki,
- ożywienie drobnego handlu przygranicznego,
- przyjazdy emigrantów w okresach świątecznych [9, s. 217].

Oznaki kryzysu pojawiły się i zaczęły nasilać po roku 1998, na co niewątpliwym wpływ miała sytuacja polityczna, gospodarcza i ekonomiczna na świecie i w Polsce.

Tabela 3. Przyjazdy Czechów do Polski w latach 1994-2003 (w tys.)

Rok	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Świat ogółem	74 253	82 244	87 439	87 817	88 592	89 118	84 515	61 431	50 735	52 129
Czechy	11 143	15 102	18 527	16 793	16 808	13 491	11 985	9 276	8 313	12 353
Rok poprzedni =100	-	135,5	122,6	90,7	100,08	80,3	88,8	77,3	89,6	148,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.intur.com.pl.

Dotychczas głównym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi polskiego handlu przygranicznego był niższy poziom cen polskich towarów w stosunku do porównywalnych towarów oferowanych przez sprzedawców z Republiki Czeskiej. Do najpoważniejszych niedogodności związanych z podróżą do Polski w okresie spadku liczby przyjazdów Czechów do Polski należy zaliczyć:

- utrzymujący się wysoki (w stosunku do korony) kurs złotówki,
- klęski żywiołowe (powódź) – po stronie polskiej na terenie euroregionu Głacensis i po stronie czeskiej w Pradze,
- za mała w stosunku do potrzeb liczba przejść granicznych,
- stan sanitarny,
- trudności komunikacyjne,
- pogarszający się standard usług,
- ograniczona dostępność informacji.

Wzrost liczby obywateli Czech odwiedzających Polskę w ostatnim okresie wynika przede wszystkim ze wzrostu znaczenia wzajemnych stosunków gospodarczych polsko-czeskich po transformacji ustrojowej oraz po wprowadzeniu zasad gospodarki wolnorynkowej. U podstaw tego wzrostu leżą także:

- korzystny dla Czechów kurs korony w relacji do złotówki,
- brak w miejscu zamieszkania poszukiwanych towarów,
- funkcjonowanie nowych przejść polsko-czeskich.

Podobny przebieg miał ruch przyjazdowy na obszarze euroregionu Glacensis. Podstawą do takiej oceny są informacje o przyjazdach obywateli Czech na przejściach drogowych tego regionu (tab. 4).

Tabela 4. Przyjazdy obywateli czeskich przez przejścia drogowe euroregionu Glacensis (w tys.)

Przejścia graniczne drogowe	1999	2000	2001	2002	2003
Golińsk-Mezimesti	182	102	88	79	174
Kudowa Zdrój-Nachod	5 232	4 128	3 201	2 625	4 638
Boboszów-Dolni Lipka	204	168	94	85	198
Tłumaczów-Otowice	212	174	89	75	202
Razem	6 012	4 572	3 472	2 864	5 212
Rok poprzedni = 100	-	76,1	75,9	82,5	181,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Straży Granicznej.

Chociaż są to tylko dane szacunkowe i dotyczą niektórych przejść położonych na terenie euroregionu Glacensis, to jednak wskazują na spadek ruchu przyjazdowego Czechów do gmin należących do euroregionu w latach 2000-2003 r. (w porównaniu do roku 2002 – o 81,9%). Przyczyn niekorzystnych tendencji w przyjazdach Czechów do euroregionu w latach 2000-2002 należy upatrywać m.in. w:

- spadku płac realnych i wzroście bezrobocia w Republice Czeskiej,
- uciążliwości dojazdu,
- małej liczbie przejść granicznych,
- ograniczonej przepustowości istniejących przejść granicznych.

Przyczyną pewnego wzrostu liczby Czechów odwiedzających euroregion jest bez wątpienia wysoki kurs czeskiej korony w stosunku do złotego. Potwierdzają to także wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród obywateli Czech przekraczających przejścia graniczne na terenie euroregionu Glacensis w okresie wrzesień-październik 2003 r.

Prawie 39% badanych obywateli Czech przekracza granicę euroregionu Glacensis raz w tygodniu, a tylko 2,33% odwiedza nasz kraj sporadycznie. Ruch w strefie przygranicznej nasila się w okresie jesiennym i wynika z potrzeby zaopatrzenia się Czechów w odzież i obuwie zimowe. Głównym celem pobytu naszych południowych sąsiadów w strefie przygranicznej są więc zakupy (tab. 5).

Tabela 5. Częstotliwość przekroczeń granicy przez obywateli Republiki Czeskiej na przejściach granicznych euroregionu Glacensis

Częstotliwość	Liczba ankietowanych	Udział (w %)
Raz w tygodniu	82	38,14
Kilka razy w miesiącu	67	31,16
Raz w miesiącu	35	16,28
Sporadycznie	5	2,33
Kilka razy w tygodniu	26	12,09
Razem	215	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Tabela 6. Cel przyjazdu Czechów do polskiej części euroregionu Glacensis

Cel przyjazdu	Liczba ankietowanych	Udział (w %)
Dokonanie zakupów	114	53,02
Cele turystyczne	52	24,19
Odwiedziny u krewnych i znajomych	40	18,60
Skorzystanie z usług	9	4,19
Razem	215	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Wśród badanych motywem dominującym jest chęć dokonania zakupów. Co prawda, obecnie handel przygraniczny ma charakter sezonowy, ale w dalszym ciągu zajmuje czołowe miejsce wśród powodów przyjazdu Czechów do gmin znajdujących się na terenie euroregionu. Cele turystyczne deklaruje co czwarty Czech odwiedzający euroregion. Świadczyć to może o małej atrakcyjności oferty turystycznej polskiej części euroregionu Glacensis, o niedostatecznej promocji, a także o niedostosowaniu infrastruktury turystycznej tego obszaru do oczekiwań zagranicznych turystów.

O przyczynach ożywienia ruchu przygranicznego w ostatnim czasie informują wyniki badań przedstawione w tab. 7.

Wśród przyczyn dokonywania zakupów w placówkach handlowych euroregionu Glacensis, ankietowani najczęściej wymieniali poziom cen nabywanych towarów (63,25 %). Na drugim miejscu uplasowała się odpowiedź związana z asortymentem towarów (22,33%).

O popularności towarów określonych branż nabywanych przez obywateli Czech w placówkach handlowych euroregionu Glacensis informują dane tab. 8.

Tabela 7. Powody zakupów Czechów w euroregionie Glacensis

Powody zakupów	Liczba ankietowanych	Udział (w %)
Niższe ceny	136	63,25
Brak poszukiwanych towarów w miejscu zamieszkania	48	22,33
Lepsza jakość towarów	17	7,90
Lepsza obsługa	11	5,12
Inne motywy	3	1,4
Razem	215	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Z przedstawionych informacji wynika, że Czesi przyjeżdżają do euroregionu głównie po to, aby nabyć odzież, obuwie, artykuły spożywcze i meble. Wśród pozostałych towarów wymienia się najczęściej: artykuły gospodarstwa domowego, poduszki, wyroby z wikliny, kołdry, kosmetyki. Duże zainteresowanie meblami wynika z przysługującej obcokrajowcom możliwości zwrotu podatku VAT za towary wywożone z Polski.

Tabela 8. Rodzaj towarów nabywanych najczęściej przez Czechów w placówkach handlowych euroregionu Glacensis

Rodzaj towaru	Liczba ankietowanych	Udział (w %)
Odzież	65	30,23
Obuwie	48	22,32
Pozostałe towary	43	20,00
Meble	22	10,23
Art. Spożywcze	23	10,70
Owoce, warzywa	7	3,26
Użytki, paliwo, usługi	7	3,26
Razem	215	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

5. Korzyści gmin polskiej części euroregionu Glacensis z rozwoju ruchu przygranicznego

W euroregionie Glacensis obserwujemy rozwój współpracy gospodarczej, a obie strony (czeska i polska) starają się czerpać jak najwięcej korzyści. Wykorzystanie mocnych stron polskiej części euroregionu może stać się czynnikiem intensyfikującym współpracę. Mogą jej sprzyjać m.in. otwierane przejścia graniczne, które umożliwiają:

- wykorzystanie różnic cen, kosztów, podatków i kursów walut w działalności handlowej, usługowej czy przemysłowej,
- zagospodarowanie wolnych potencjałów gospodarczych w przemyśle i turystyce,
- stworzenie miejsc pracy w drobnym handlu przygranicznym, usługach i transporcie,
- poznawanie się partnerów po obu stronach granicy i przygotowanie wspólnych przedsięwzięć gospodarczych i kooperacyjnych, wymagających większego zaangażowania kapitałowego [9, s. 258-259].

Zjawisko handlu przygranicznego pojawiło się w miarę rozwoju tzw. małego ruchu przygranicznego między Polską a Czechami. Umowa między tymi państwami o małym ruchu granicznym z 1994 r. okazała się bardzo korzystna dla rozwoju współpracy transgranicznej. Rozwój handlu przygranicznego w euroregionie Glacensis przyniósł ze sobą wiele pozytywnych zjawisk:

- ożywienie gospodarcze regionów przygranicznych (powołanie specjalnych stref ekonomicznych i obszarów wolnego handlu),
- powstanie nowych punktów usługowych i gastronomicznych (zróżnicowana, ogólnodostępna baza noclegowa i gastronomiczna, w tym w gospodarstwach agroturystycznych),
- rozwój transakcji handlowych na terenie gmin polskiej części euroregionu (targowiska i bazy).

Ruch przygraniczny, i związany z nim handel, stanowi istotny czynnik rozwoju gmin położonych na terenie euroregionu. W prymitywnych targowiskowych warunkach odbywa się ogromna liczba transakcji handlowych. Dostarczają one społecznościom lokalnym znacznych dochodów oraz dają zatrudnienie dużej liczbie potencjalnych bezrobotnych. Trzeba bowiem pamiętać, że tereny euroregionu ze względu na likwidację wielu przedsiębiorstw państwowych są dotknięte dużym bezrobociem.

Szczególna rola w nawiązywaniu i podejmowaniu współpracy przygranicznej przypada samorządom lokalnym euroregionu Glacensis. Powinny one stymulować rozwój turystyki, a także tworzyć warunki do rozwoju turystyki przygranicznej. Zdając sobie sprawę z ograniczeń budżetowych regionów, należy jednak zwrócić uwagę na podstawowe znaczenie inwestycji dla rozwoju handlu przygranicznego. Bez inwestycji i aktywności roli samorządu terytorialnego rozwój ten nigdy nie nabierze tempa, które sprawi, iż handel przygraniczny stanie się ważną sferą aktywności gospodarczej regionu. Niezbędna jest więc poprawa stanu infrastruktury technicznej (m.in. poszerzenie wąskich jezdni, wyprofilowanie łuków na zakrętach, bu-

dowa nowych arterii komunikacyjnych i obwodnic miast), zwiększenie liczby przejść granicznych oraz powstanie w euroregionie dróg szybkiego ruchu (w przyszłości autostrad). Działania te spowodują nie tylko wzrost liczby przyjazdów jednodniowych, ale także liczby turystów.

Zdynamizowaniu procesu rozwoju pogranicza polsko-czeskiego może sprzyjać wzrost zainteresowania sąsiadów ofertą turystyczną polskiej części euroregionu. Jej uatrakcyjnieniu powinny służyć nowe inwestycje w infrastruktury turystyczną i paraturystyczną. W ciągu ostatnich kilku lat zrealizowano wprawdzie kilkanaście projektów służących aktywizacji turystycznej regionu, np. oznakowanie ścieżek narciarskich i szlaków rowerowych w polskiej części euroregionu, wykorzystanie strefy szczytowej Śnieżnika do rozwoju ruchu turystycznego, organizacja międzynarodowych wyścigów psich zaprzęgów, ale nie to spowodowało ożywienie turystyki w euroregionie.

Mówiąc o działaniach aktywizujących euroregion, należy wymienić m.in.:

- zawarcie 19 porozumień partnerskich pomiędzy samorządami euroregionu, w ramach których są realizowane najcenniejsze oddolne inicjatywy w różnorodnych dziedzinach społecznych, gospodarczych i turystycznych (np. powstanie sieci tras rowerowych, modernizacja dróg, powstanie nowych przejść, prace na rzecz ochrony środowiska, opracowanie strategii przeciwpowodziowej linii kolejowych na pograniczu, współpraca euroregionów na rzecz ratowania zagrożonych likwidacją, itp.),
- powstanie Polsko-Czeskiej Izby Przemysłowo-Handlowej z siedzibami w Świdnicy i Hradec Králove.

Oceniając charakter ruchu granicznego na terenie euroregionu, należy zauważyć pewną zmianę jego struktury – z typowo handlowej na bardziej zróżnicowaną – turystyczną. Dlatego poprzez działania promocyjne trzeba zwiększyć zainteresowanie Czechów turystyką po polskiej stronie euroregionu. Wprawdzie handel przygraniczny zdecydowanie ożywił miasta i gminy położone w euroregionie Glacensis, pobudził koniunkturę gospodarczą, ale szans na dalszy rozwój gospodarczy tego obszaru należy upatrywać w turystyce. Wymaga to podjęcia następujących działań:

- modernizacji układu drogowego np. w Kudowie, w Tłumaczowie, co usprawni dostęp do obszarów rekreacyjno-turystycznych i przejść granicznych w euroregionie,
- otwarcia nowych przejść turystycznych na szlakach turystycznych, np. Pstrážna-Žďarky,
- powiększenia obszaru strefy przygranicznej z 15 do 40 km (wprowadzenie zmiany w zapisie Umowy o małym ruchu granicznym),

- wspierania struktur współpracy transgranicznej, a zwłaszcza euroregionów, oraz szukania możliwości ich współfinansowania,
- włączenia do współpracy w obu państwach organizacji pozarządowych.

6. Podsumowanie

Systematycznie rosnąca liczba przejść drogowych i małego ruchu granicznego zwiększa liczbę podróżnych przyjeżdżających do euroregionu Glacensis i sprzyja jego aktywizacji turystycznej. Z kolei obecny stan dróg w euroregionie nie sprzyja dynamizowaniu przewozów towarowych oraz powoduje utratę dochodów związanych z obsługą granicznego ruchu towarowego (dochody moteli i hoteli, stacji benzynowych, parkingów, targowisk i in.).

Polska część euroregionu, jak wynika z analizy SWOT, ma wszystkie niezbędne walory i czynniki do rozwijania turystyki indywidualnej i zbiorowej. Sprzyja temu możliwość wykorzystywania środków finansowych z funduszy pomocowych i strukturalnych UE. Z pewnością zwiększy to atrakcyjność gospodarczą całego euroregionu.

Na pożądaną aktywizację ekonomiczną euroregionu Glacensis istotny wpływ mają jednodniowe przyjazdy Czechów na zakupy. Niższe ceny wielu towarów w polskiej części euroregionu zachęcają naszych południowych sąsiadów do częstych odwiedzin i robienia przy tej okazji zakupów. Skala tego zjawiska w następnych latach nie zmniejszy się, choć nie będzie już tak wyraźniej tendencji wzrostowej. Wzrost cen niektórych artykułów w Republice Czeskiej (paliwo, używki) i korzystny kurs korony w relacji do złotego będą sprawiać, że utrzyma się zainteresowanie obywateli Czech zakupami w Polsce. Przystąpienie Polski i Czech do Unii Europejskiej nie zaowocuje szybkim wyrównaniem się poziomu cen towarów i usług w obu krajach. Doświadczenia „starych” państw członkowskich potwierdzają, że okres asymilacji może trwać nawet do 8 lat. Oznacza to utrzymywanie się czynników decydujących o skali ruchu przygranicznego i rozwoju turystyki handlowej [2, s. 15].

Literatura

- [1] *Badania marketingowe. Podstawowe metody i obszary zastosowań*, red. K. Mazurek-Łopacińska, AE, Wrocław 1996.

- [2] Biuletyn pokonferencyjny. Konferencja kłodzko-orlicka 2003, Wydawnictwo Starostwa Powiatowego w Kłodzku, Kłodzko 2003.
- [3] *Euroregiony mosty do Europy bez granic*, red. W. Malendowski, M. Szczepaniak, Wydawnictwo Elipsa, Warszawa 2000.
- [4] Jedlińska M., Zawadzki P., *Euroregiony jako forma współpracy transgranicznej w Polsce*, [w:] *Gospodarka Turystyczna, Problemy współpracy transgranicznej*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 967, AE, Wrocław 2002.
- [5] *Mały słownik stosunków międzynarodowych*, red. G. Michałowska, WSiP, Warszawa 1997.
- [6] Ruszkowski J., Górnicz E., Żurek M., *Leksykon integracji europejskiej*, PWN, Warszawa 1998.
- [7] *Sbornik Jablonne nad Orlici: Conference Orlice 2001*, Wydawnictwo Powiat Kłodzki, Nowa Ruda 2002.
- [8] *Strategia Rozwoju Powiatu Kłodzkiego 2001*, Starostwo Powiatu Kłodzkiego, Kłodzko 2001.
- [9] *Strefa pogranicza Polska-Czechy. Procesy transformacji i rozwoju*, red. K. Heffner i W. Drobek, Wydawnictwo PIN Instytut Śląski, Opole 1996.
- [10] Szlichciński K., *Ruch przygraniczny i handel przygraniczny jako nowe zjawisko gospodarcze w Polsce*, „Kontrola Państwowa” 1996 nr 3.
- [11] www.intur.com.pl.
- [12] Zakrzewska J., Zakrzewski K., *Informator turystyczny 2003/2004 Ziemi Noworudzko-Radcowskiej i Ziemi Broumowskiej w Euroregionie Glacensis*, Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju i Promocji Ziemi Noworudzko-Radcowskiej, Nowa Ruda 2003.

THE INFLUENCE OF THE BORDER AREA TRAFFIC ON ACTIVATING POLISH PART OF GLACENSIS EUROREGION

Summary

In the 20s of the XX century there was observed an increase in the border area traffic volume at all Polish borders. This phenomenon was accompanied by an increased trading activity, especially with regard to Polish western border, but also the southern one. Such activities turned out to be an important stimulating factor enhancing cross-border cooperation, an example of which has become the Glacensis Euroregion. The hereby article attempts to identify factors which influence the development of traffic along the border areas in the discussed euroregion, as well as the resulting advantages for communes of the Polish part of the Glacensis Euroregion. There are also defined activities which may lead towards further development of cross-border traffic in this area.